

Crítica

La seducció de Palau

FRANCESC BOMBÍ-VILASECA

TEATRE

Josep Palau i Fabre,
Teatre de Don Joan. A cura de
Jordi Coca. Proa.
Barcelona, 2003.

Gairebé acabats d'escriure els *Poemes de l'Alquimista*, l'any 1951, Josep Palau i Fabre (Barcelona, 1917) va iniciar una nova aventura endinsant-se dins del mite de Don Joan i dedicant-li tot un cicle de cinc obres que s'estén fins al 1957. De la mateixa manera que s'ha alienat en/amb l'Alquimista i sense deixar del tot de ser-lo –i encara fins avui, potser– Palau és Don Joan.

Es tracta de cinc obres independents que aprofundeixen en el mateix personatge donant-li una dimensió múltiple, amb personatges que van canviant de noms o estat –com l'Elvira, que tant és monja i germana seva com no– i amb una localització geogràfica i temporal que tant pot ser concreta –la Barcelona dels anys 30– com totalment difusa –un infern sense temps o els espais i temps de personatges històrics i literaris dins l'infern–. Palau no ens refereix la història del mite, sinó que utilitza el mite per parlar d'ell mateix: és ell mateix que, d'alguna manera, es fa mite perquè és l'única manera que troba d'explicar-se.

En la introducció, Coca analitza el cicle partint, sobretot, del que diu Palau en les seves obres teòriques *La tragèdia o el llenguatge de la llibertat* i *Mirall embriuat*, en què s'estén particularment en el sentit de la tragèdia, en el mite de la caverna i en la concepció d'un nou temps teatral que Palau reivindica. Coca ens fa una anàlisi eruditíssima, ens explica les possibles fonts filosòfiques i literàries de l'autor i la seva teoria, però no es veu amb prou claredat la relació entre aquests textos teòrics i les obres, les quals, això sí, ens explica i interpreta, tot i que, de vegades, el seu llenguatge és un obstacle en una col·lecció que sembla tenir un afany divulgatiu.

El mateix Palau i Fabre ens explica en dos textos, del 1976 i 1951, com veu el seu Don Joan. Al primer text, a més,



El poeta, assagista i dramaturg Josep Palau i Fabre

vaticina que el seu Don Joan serà menystingut i mal rebut, i justifica que el seu protagonista no és un llibertí, sinó un revoltat contra els valors morals de la societat, un alliberador. Vista la història de les representacions de les obres, no anava gaire desencaminat. En el segon text, del 1951, Palau ens explica que el seu Don Joan posseeix les dones perquè posseeix el do de la feminitat, que segons ell és el mimetisme, perquè la seva revolta és una resta encara de la poligàmia pagana enfront la monogàmia cristiana de la nostra societat.

Es troba a faltar un text actual en què Palau ens digui quin sentit agafa el seu personatge avui davant de la societat. Com ell mateix intueix al text del 1976, la societat ha canviat de tal manera que la revolta de Don Joan no pot ser només el donjoanisme, ja que els canals per a la revolta són avui molts més, tot i que siguin ràpidament engolits pel sistema.

Palau ha dit i repetit que la seva assignatura pendent és el reconeixement com a dramaturg. Per desgràcia, aquest passa explícitament per la representació de les seves obres, i en aquest aspecte només po-

dem comptar avui amb l'imprescindible Espai Brossa –on avui, 27 de març, finalitza un cicle de lectures del mateix Palau i Fabre i fins al dia 30 s'hi representa *Mots de ritual per a Electra*.

Quant a l'edició, en canvi, l'any passat ja vam poder tastar els poemes del seu teatre i aquest any tenim aquest *Teatre de Don Joan*.

Palau ja sabia que aquestes obres no serien acceptades –i, per tant, representades– fins molt més tard de que s'havien escrit, però una i altra vegada es troba que s'editen i no es representen. Aquesta impaciència seva per ser reconegut

en el teatre és la mateixa de Don Joan per conquerir les dones: ha de ser-ho tot. Ho necessita.

La insatisfacció permanent i creixent de Don Joan, que sedueix una dona i en necessita una altra perquè no hi ha trobat l'amor absolut, el principal tema de les obres, és d'allò més universal. Propi de temps accelerats, d'afany consumidor sense fi ni finalitat. Més, més. Però el seu Don Joan, a més d'insatisfacció, es redimeix en la ciència, en el coneixement carnal, l'estudi de les passions i de la dona que és el mirall d'ell mateix. I es redimeix en la necessitat i en la malaltia, com podem veure en *L'excés o Don Joan foll*, la darrera obra i potser la més tendra i cruel alhora.

La forma diversa de les cinc obres és un dels avantatges que té la present edició: reunir tot un cicle sobre un mateix personatge permet al lector d'acabar-se amb el personatge en tota la seva profunditat. Palau el fa tragèdia, comèdia, farsa, cabaret, teatre de títelles, hi posa de costat l'Arlequí, el Pierrot i la Colombina, tot hi és inclòs per parlar d'ell mateix i de la societat que va deixar quan va marxar a l'exili.

Don Joan és una lluita entre el llenguatge i l'acció, i potser per això les paraules sonen toves però les frases són contundents. Ara en vers ara en prosa, una rèplica en porta una altra de més enèrgica, fins a formar entre totes un primer pla sònic que si fos en una llengua que no entenem ens comunicaria segurament la mateixes emocions, a la manera d'un poema. Per això veiem en el Don Joan de Palau un personatge estètic, que justifica la seva manera d'actuar amb la paraula i amb la literatura i amb la càrrega del mite més que no pas amb les pròpies accions. Un Don Joan que té paraula i instint però que no té carn ni esperit, encara que es mori, se suïcidi i vagi als inferns i demani passar la seva condemna acompanyat de la Diabla Major. Fins i tot mort és qui és. Don Joan, que per l'autor "és el destructor d'unes determinades estructures socials encotillades", provoca els burgesos a les seves reunions, se'n va amb les seves filles, organitza orgies, fins i tot a l'infern és en certa manera respectat.

Una de les principals mancances de les obres és que s'ha focalitzat tant en el protagonista que gairebé s'oblida dels altres personatges, poc profunds i que no deixen de ser arquetípics, tret, potser, de Carcanada.

L'Alquimista plana encara per aquests Don Joans: ens és gairebé impossible d'oblidar-lo. El mateix suïcidi de Don Joan és el suïcidi de l'Alquimista, que ha "deixat al paper tota la sang". A poc a poc, acabem veient el rostre de l'autor i pensant en ell, en el Palau Alquimista que se'n torna mite, i deixem de pensar en l'obra en tant que teatre.

La relectura del mite de Don Joan és la una lectura del mite de Palau, que ha necessitat ser mite per trobar-se. Això, però, significa també que les raons de Don Joan personatge, tan intrínseques, són pròpies de l'autor, no de l'obra. Don Joan és, doncs, un rebel sense causa perquè la causa és ell mateix, Palau el suïcida quan veu que la via oberta pel seu personatge no li és vàlida per a la vida humana. I és aquest el Palau que ens ha seduït amb els seus poemes, amb el seu assaig, amb la seva narrativa i amb el seu teatre.

**A poc a poc,
acabem veient
el rostre de
l'autor i
pensant en ell,
en el Palau
Alquimista que
se'n torna
mite**